

a fegyverek mára már túlságosan pusztítóakká váltak, a katonai szervezet pedig túl hatékony, így szerinte napjainkban már a háború lehetősége is elég ahhoz, hogy a konfliktus kitörése elkerülhető legyen. Itt Morris az államok közötti klasszikus fegyveres konfrontációt tartja szem előtt (beleértve a hidegháború korszakát is, amikor egy, az egymással szemben álló atomhatalmak között kitörő nukleáris konfliktus garantálta volna nemcsak a hadviselő felek kölcsönös megsemmisülését, hanem gyakorlatilag az egész világ pusztulását is) és nem említi az aszimmetrikus hadviselést, amely ma a háború meghatározó formája, és egy nagyon sajátos politikai és üzleti modellé vált. Csak így magyarázható optimizmusa, miszerint „egy háború nélküli világ ösrégi álma” megvalósítható.

Hogy mennyire téved Morris, az egyértelművé válik Barbara Kuchler könyvét olvasva. Morrishoz hasonlóan a bielefeldi szociológus is a hadtörténet egészét veszi célba, ám érvelése nem tűnik sem nyilvános provokációnak, sem kirívó elméletnek. Inkább azért vizsgálja a fontos kérdéseket, hogy meghatározhassa, milyen szerepet tölt be a háború a társadalomban. Kuchler vizsgálódása hasznos eredményekkel jár. Emlékeztet bennünket arra, hogy történelmileg viszonylag új keletű az a (napjainkban általános) vélekedés, miszerint a háború szörnyű dolog – a hadviselés a történelem legnagyobb részében tiszteletre méltó és hasznos tevékenységnek számított. Ezért van az, hogy a háborúval foglalkozó szerzők szinte az egész történelem során azt a kérdést teszik fel, hogy hogyan kell megnyerni a háborúkat, és nem azt – ami ma megszokott –, hogy hogyan lehet elkerülni, korlátok közé szorítani, vagy befejezni őket.

De miért nincs ma alternatívája a társadalomban annak a véleménynek, miszerint a háború rossz dolog? Ettől a vélekedéstől eltéréseket Kuchler csak két esetben talált: egyrészt akkor, amikor a háborúra, mint intervencióra a kisebbik rosszként tekintenek ahhoz képest, ami beavatkozás hiányában történne (pl. hódítások vagy brutális rezsimek kibontakozása). A másik esetben a háborút akkor fogják értékelni, ha valaki abból hasznot húz – ez természetesen egy rendkívül szélsőséges nézőpont, amelyet csaknem minden kívülálló erkölcstelennek vagy bűnösnek tart.

A perspektívaváltás szerepe

Ahhoz, hogy megérthessük a különböző társadalmak nézeteit a háborúról, Kuchler utal a modern társadalom Niklas Luhmann által leírt szerkezeti formájára. Luhmann körülbelül egy tucat párhuzamosan működő részrendszerre – politika, gazdaság, jog, oktatás, tudomány stb. – osztotta a társadalmat, amelyek elméletileg minden ember részvételére nyitottak. Ez Kuchler elemzése esetében azt jelenti, hogy új formák alakulnak ki az emberek háborúban való részvételére is. Ilyen lehet az általános hadkötelezettség mellett az önkéntes részvétel a gerillaháborúknak, a mozgósítás a „hazai frontra”, és a politikailag nem kívánatosnak tartott lakosság tervezett legyilkolása vagy elűldözése, kitelepítése.

A háborúról alkotott szemlélet változásában Kuchler szerint még egy tényezőnek van döntő jelentősége. Napjainkban már a háborúkat is – és ez a történelmileg új jelenség – egyre inkább a civilek, az ártatlan, szenvedő áldozatok vagy közvetve érintettek szempontjából ítélik meg, nem pedig a hadviselő felektől. „És e premiszák mellett a háborúk negatív értékelése valóban elkerülhetetlen.” Így válik költői kérdéssé az a kérdés, hogy vajon jó-e valamire a háború.

(Frankfurter Allgemeine Zeitung)

Prashanth Kamalakanthan

Hazahozott pokol

Ann Jones: They Were Soldiers: How the Wounded Return from America's Wars: The Untold Story (Haymarket Books, 2013, 191 oldal) című könyvének bemutatása

Utolsó, családjának címzett levelében Daniel Somers, az iraki háború 30 éves veteránja azt írta, hogy valójában soha nem tért vissza a háborúból. „Az igazat megvallva, nem voltam több pusztá kelléknél – olvashatjuk a fiatalember 2013. június 10-én, hat évvel utolsó bevetése után kelt búcsúlevelében. – Őszintén

szólva már hosszú-hosszú ideje nem voltam veletek.”

Az Egyesült Államok által vezetett afganisztáni háború a végéhez közeledik; Washington tervei szerint 2014-ben az utolsó harcoló amerikai csapatok is elhagyják az országot. A közlegő kivonulás elé nézve Barack Obama elnök büszkén jelentette be, hogy „csapataink végre hazatérnek”. Azt azonban már nem tudta megmondani, hogy milyen állapotban térnek haza...

A háborúban részt vevő katonák közül ugyanis sokan megcsontított testtel, hiányzó végtagokkal térnek vissza otthonukba. Másokat, akik életüket áldozták az afganisztáni és iraki harcokban, koporsóban hoznak vissza. Néhányuknak Somershez hasonlóan hosszabb idő kell ahhoz, hogy megértsék, mit veszítettek el.

„Vannak olyan dolgok, ahonnan az ember egyszerűen tud visszajönni”, írta a gyötrődő Somers. Bár a fiatalember búcsúlevelében ez tűnik a legélesebb itéletnek, a háború borzalmi valójában nem „kimondhatatlanok”. A nyelv számos szava alkalmas arra, hogy kifejezzük a modern hadviselés tragikus valóságát: nemi erőszak, csonkítás, mérszárlás, pszichózis.

Vannak olyanok, akik indítják a háborúkat, és vannak olyanok, akik megélik őket. Mindkettőnek megvannak a maga okai arra, hogy miért nem kívánja kimondani ezeket a csúf igazságokat. A hazáért hozott hősi áldozat egy nyomorult emberi valóságot takar, amit a politikusok szeretnének figyelmen kívül hagyni, a katonák pedig el akarnak menekülni belőle. A két csoport között vannak azok a szemtanúk, akik megtalálják a megfelelő hangot ahhoz, hogy beszéljenek.

Ann Jones kutató, újságíró és fotográfus évtizedek óta tudósít a világ konfliktusövezeteiből. Legújabb könyvében azokhoz fordul, akik az Egyesült Államok leghosszabb háborúja körüli csendet megtörik. Jones már az elején világossá teszi, hogy a *They Were Soldiers (Katonák voltak)* nem „az értelmetlen háborúkról” szól, hanem azokról a katonákról, akik – épen vagy szétesve – visszatérnek Afganisztánból, és a közösségekről, amelyek – sikerrel vagy sem – támogatják őket.

Külvülről nézve a háborúk elkezdődnek és meg-megtorpannak, tervezik és megharcolják

őket, és egyszer véget érnek. A bennük részt vevő emberek számára azonban az erőszak néha örökké elkíséri őket. Ann Jones egy első világháborús veterán lánya. Apját a háborús trauma még hat évtizeddel a fegyverszünet aláírása után is kísértette, lányánál pedig azután diagnosztizáltak PTSD-t (poszt-traumatikus stressz szindrómát), hogy Afganisztánból visszatért. Az erőszak, írja a szerző „gyakran egyszerűen csak áttevődik a közéletből a magánéletbe”.

Így aztán a könyv tulajdonképp a végén kezdődik. A nyitó fejezetben a halottakkal foglalkozik, akiket a PR-szövegekben „elesetteknek” neveznek. Az ilyen szavak használata az egyik módja annak, jegyzi meg Jones, hogy enyhítsenek a brutális valóságon, vagyis azon, hogy az Afganisztánban és Irakban elesett a katonák holttestét gyakran össze sem tudják rakni.

A családoknak visszaküldenek „a szó szoros értelmében bármit, ami megmarad” az elesett katonákból; a katonákból, akik egy új típusú háborúban estek el, amit nem a tűzharok, hanem a szörnyű robbantások határoznak meg, különösen az utak mentén és másutt elrejtett házilag készítettű pokolgépek (IED-k) által véghezvitt pusztítás. A hadsereg orvosszakértőinek jut az a hátborzongató kötelesség, hogy azonosítsák az ilyen robbantások áldozatait, akikből néha valóban csak darabok maradnak meg.

Jones figyelmesen hallgat, miközben azok az emberek, akik az Afganisztánban súlyosan megsérült katonákkal törődnek (és néha maguk a sérültek is) elmondják a történeteiket. Beszél az orvosszakértőkkel, akinek az a feladata, hogy összegyűjtsék az emberi maradványokat és visszaküldjék azokat a katonák családjának. Sokukat kísérti „a halottság”, a megcsontított testek lelkükben élő képei, „mert még mindig úgy néztek ki, mint mi”.

Jones társaságában felszállunk egy sebesülteket szállító C-17-es teherszállító repülőgépre. A szerző beszél a megrendült orvosokkal és a kisfiús arcú újoncokkal. Követjük, ahogy elkíséri a csatatérről kimentett sebesülteket előbb a németországi Landstuhlban található amerikai egészségügyi központba, majd onnan az egyesült államokbeli Walter Reed katonai kórházba.

Szemtanúi lehetünk annak, ahogy a szülők,

akik oly erősnek tűnnek, amíg gyermekeik kórházi ágya mellett állnak, sírva egymásra borulnak, miután kilépnek a kórházi folyosóra. Láthatunk fáradtságos protetikai rehabilitációs kezeléseket, amelyeken az egykori harcosok verejtékeznek, nyögnek és összeomlanak a fájdalomtól és a csalódottságtól, miközben családjuk lassan hozzászokik ahhoz, hogy a fiúk vagy a férjük elvesztette valamelyik végtagját a háborúban. Jones-szal együtt meglátogatjuk a katonák családjait, az otthonokat, ahová a mentálisan roncs emberek visszatérnek. Ülünk anyák és feleségek mellett, akik nem tudják felismerni azokat az embereket, akik egykor gyerekeik és férjeik voltak.

Ann Jones a női tanulmányok (women's studies) tudósa, és régóta szószólója a nők jogainak. Könyvének nagy részét a háború e gyakran figyelmen kívül hagyott, a nőkre nehezedő terhének szenteli: a háborúból visszatérő traumatizált férfiak rehabilitációjának.

Jones szembeállítja a katonai terapeuták haszontalan mantráját („adjuk meg a visszatért katonának a »teret«”) a hírműsorokban látható megrendítő beszámolókkal, amelyekben arról hallhatunk, hogy milyen atrocitások érik a házastársakat és a gyermekeket az Egyesült Államokban a háborúból visszatért veteránok részéről. Olyan történetek ezek, amiket a helyi újságírókon kívül már mindenki rég elfelejtett...

Jones számára a tizenkilenc éves Jessica Hine sorsa kristályosítja ki a jelenség szörnyűségét. Jessicát megverte, majd gyermekével együtt megölte a fiatalasszony tengerészgyalogos barátja, aki a gyilkosság után még majdnem két hétig hagyta, hogy a nő holtteste a kanapén maradjon, miközben ő tévét nézett mellette... „A katona és mellette az ő tökéletesen néma, türelmes nője, aki »teret« ad neki, miközben ő a meccset nézi.”

Azonban Jones még az ilyen tragédiák felidézése közben is együtt érez a szereplőikké vált emberekkel, legyenek azok akár az erőszak elkövetői, akár annak áldozatai. Könyvében arra emlékeztet minket, hogy mindannyiunkat áldozattá tesz a hadviselés: a katonákat, a családjaikat, a furcsa emberi fajt, amely inkább újra és újra önpusztító háborúkat vív ahelyett, hogy megtanulna békében élni.

„A háború nem elkerülhetetlen – írja Jones –, és nem is volt mindig része az emberiség történetének. A háború emberi találmány; egy szervezett, szándékos, antiszociális jellegű cselekvés, ami meglehetősen új keletű jelenség az emberiség hosszú történetéhez mérten.” A *They Were Soldiers* épp annyira szól a katonai intézmények lealacsonyodásáról, mint a bennük csapdába esett emberek méltóságáról.

Jones rendíthetetlenül követi a pusztulás útját, s közben megírja az egyik legmeghatóbb mai háborúellenes könyvet. Mindennek ellenére könyve nem az amerikai külpolitika elleni szónoklat, csupán főhajtás azok előtt, akik szenvednek miatta. Ha valaki olyan alapvető emberi viszonylatokban látja és látta a háborút, mint Jones, az megérti a választás tragédiáját: háború vagy emberségesség. Vagy az egyik, vagy a másik – a kettő együtt nem megy.

„Nem öngyilkosság, hanem kegyes halál”, írta Daniel Somers a saját haláláról. Ez a meghatározás egyszerre áthatóan szomorú és őszinte. A háború olyan iparág, ami az embereket teszi nyersanyaggá; egy politikai döntés, amely életeknek vet véget, az élőket pedig megnyomorítja.

Ann Jones túlmegy a szavakon, a fogalmakon, a mítoszon és a dolgok lényegéhez visz közel minket. Miközben szembenézünk a háború embertelenségével és megértjük a szörnyű árat, amit sokaknak fizetniük kell, a könyv végére talán egy kicsit emberibbek lehetünk.

(Asia Times Online)